

Rapport

Økt tverrfaglig kompetanse i skolen

Ressursuker i 1.klasse

Prosjektrapport, 2003

Synnøve Iversen

PPD i Vesterålen og Lødingen
Regionalt Kompetansekantor for Vesterålen og
Lødingen
Seksjon for fysioterapivitenenskap, Universitet i
Bergen

RAPPORT

”Økt tverrfaglig kompetanse i skolen: Ressursuker i 1.klasse”

1. Historikk og erfaringsbakgrunn for utvikling av tverrfaglige ressursuker.

Høsten 1997 innførte Norge 6-årig skolestart. I den anledning tok fysio- og ergoterapiseksjonen i Madla bydel i Stavanger initiativ til et 3-årig prosjekt med tittel ”Tverrfaglige ressursuker for 1.klasse med fokus på bevegelse”. Hovedtema var 6-åringenes behov og muligheter for bevegelse.

I løpet av det første prosjektåret ble det gjennomført et forprosjekt ved en av byens barneskoler. Erfaringene fra dette året la grunnlaget for arbeidsformen i selve hovedprosjektet: I løpet av de to neste prosjektårene ble det gjennomført *tverrfaglige ressursuker* i alle 1.klassene ved bydelens fem barneskoler. Kort skissert går *ressursukemodellen* ut på at eksterne fagpersoner (i det innledende prosjektet deltok kun fysio- og ergoterapeuter) arbeider ekstra nært pedagogisk personell en uke om høsten. De eksterne fagpersonene utgjør et *tverrfaglig team* sammen med 1.klasse lærerne. Teamet planlegger ukens innhold sammen, gjennomfører ressursuken i praksis og evaluerer i etterkant. Videre oppfølging diskuteres, planlegges og gjennomføres også i fellesskap. Det innledende 3-årige prosjektet ble evaluert fortløpende i hele perioden (Iversen, 1999) og ved prosjektslutt våren 2000 var erfaringene og tilbakemeldingene så positive at seksjonen besluttet å la gjennomføring av ressursuker bli en fast driftsoppgave. Flere eksterne samarbeidspartnere har kommet til, og for skoleåret 2002-2003 deltok PP-tjenesten ved samtlige av bydelens fem barneskoler, i tillegg til at helsesøster også var involvert ved flere skoler.

Hillevåg bydel i Stavanger har også på initiativ fra fysio- og ergoterapiseksjonen gjennomført ressursuker ved tre barneskoler siden høsten 1999. Skoleåret 2002-2003 var PP-tjenesten også her involvert ved samtlige skoler. Tilsvarende tverrfaglige prøveprosjekt ble 2002-2003 gjennomført på en skole hver i ytterligere to bydeler i Stavanger.

I Bergen kommune har det blitt gjennomført tverrfaglige ressursuker ved Minde skole allerede siden skoleåret 1998/99. En fysioterapeut fra den gang Løvestakken bydel hadde hørt om forprosjektet i Stavanger, og tok våren 1998 initiativ til å delta på Madla fysio- og ergoterapiseksjons planlegging av en utvidelse av arbeidet med ressursukene. I etterkant av denne informasjonsutvekslingen, tok fysio- og ergoterapiseksjonen i Løvestakken initiativ overfor Minde skole, hvor mulighetene for å gjennomføre en ressursuke ble drøftet med skolens ledelse. På initiativ fra skolen ble ressursuken lagt til 2. klassetrinnet i stedet for 1. klasse. Skolen evaluerte opplegget som så positivt at ledelsen selv har tatt initiativ og gjennomført ressursuker i 2. klasse hvert år siden. Deltakere har foruten pedagogisk personell vært fysio- og ergoterapeut, helsesøster, PP-tjeneste og SFO-leder. Skolen har utviklet sitt eget oppfølgingsopplegg i form av flere intensive ”kurs” som tilbys elever med ulike behov og interesser.

Nok en geografisk og innholdsmessig utvidelse av ressursukene har funnet sted i Nord-Norge i form av prosjektet ”Økt tverrfaglig kompetanse i skolen: Ressursuker i 1.klasse” i Vesterålen og Lødingen. Dette prosjektet er definert som et SAMTAK prosjekt, dvs. et prosjekt for å øke kompetansen i skolen og PP-tjenesten om lese-skrivevansker, sammensatte lærevansker og sosio-emosjonelle vansker hos barn. Ressursukeprosjektet er et interkommunalt og tverretatlig samarbeidsprosjekt som involverer skole- og helseetat i fem av regionens kommuner. Basert på erfaringer fra et forprosjekt ved Stokmarknes skole i Hadsel kommune skoleåret 2001-2002, ble det høsten 2002 gjennomført ressursuker ved en utvalgt skole i hver prosjektkommune (i Sortland deltok to skoler). I Hadsel kommune ble det dette skoleåret gjennomført ressursuker ved samtlige skoler.

Prosjektplan for prosjektet i Vesterålen og Lødingen har to sentrale fokus:

- *Praktisk kompetanseutvikling* via gjennomføring av tverrfaglige ressursuker i 1.klasse
 - *Teoretisk kompetanseutvikling* via gjennomføring av kurs, seminarer og workshop.
- Den teoretiske kompetansen er utformet slik at den understøtter praksisdelen.

Både SAMTAK prosjektet i Nord-Norge og arbeidet med ressursuker i Stavanger kommune har hele tiden hatt en akademisk forankring ved Seksjon for fysioterapivitenenskap ved Universitetet i Bergen. En av seksjonens stipendiater, som i tillegg har en fast tilknytning til Stavanger kommune, er prosjektleder i Nord-Norge, og var prosjektleder for det innledende 3-årige prosjektet i Madla i Stavanger.

Fra høsten 2002 er utviklingsarbeidet med ressursuker også akademisk forankret ved Senter for leseforskning ved Høgskolen i Stavanger. Et lignende prosjekt som prosjektet i Nord-Norge er startet opp i Hå kommune på Jæren.

2. Ressorsukenes faglige forankring

Fra statlig hold er det blitt satt søkelys på barns behov for variert og jevnlig bevegelse. Dette har skjedd blant annet i form av et landsomfattende informasjonsprosjekt kalt ”Barn i bevegelse” (1996-98). Fem ulike departementer var involvert i prosjektet, med Sosial- og helsedepartementet som den mest sentrale aktøren. En vesentlig hensikt med det statlige prosjektet var at lokale fagfolk skulle få idéer og hjelp til å følge opp med lokale initiativ. Madla bydels innledende 3-årige ressursukeprosjekt er et eksempel på en slik lokal oppfølging, selv om ressorsukenes helsefremmende fokus gradvis har blitt utvidet til å omfatte langt mer enn fysisk aktivitet.

Et annet viktig utgangspunkt i ressorsukenes startfase var et ønske om å prøve ut nye innfallsvinkler for på et tidlig tidspunkt å oppdage og tilrettelegge for barn som av ulike årsaker har et særlig behov for bevegelsesstimulering. Tidligere evalueringsarbeid av Stavanger kommunes motoriske screening av 6-åringer tydeliggjorde viktigheten av å forsterke og videreutvikle en *tverrfaglig innfallsvinkel* (Iversen 1997): Et bevegelsesproblem opptrer sjelden isolert og avgrenset. Lettere motoriske vansker ses for eksempel ofte sammen med oppmerksomhetsvansker, lese-skrivevansker og/eller sosiale vansker (Gjærum & Ellertsen 2002, Kadesjø & Gillberg 1998). Undersøkelser av hvordan det går med barn med sammensatte vansker som ungdom/voksne har i tillegg påvist viktigheten av forebygging/tidlig intervensjon (Rasmussen & Gillberg 2002, Losse et al 1991). Sett i lys av dette er det naturlig at ressorsukene gradvis har fått et bredere

tverrfaglig fokus, med PP-tjeneste og skolehelsetjenesten som naturlige medspillere. Fokus har, basert på evalueringer, i økende grad blitt rettet mot forebyggende og helsefremmende tiltak for alle barn. Slike tiltak har vist seg å ha særlig stor verdi for barn som av ulike grunner er ekstra sårbare.

Som teoretisk referanseramme for den praktiske videreutviklingen av ressursukene har en støttet seg til sentrale prinsipper innen *aksjonsforskning*. Ifølge Hart & Bond (1995) innebærer aksjonsforskning en syklisk prosess hvor kartlegging, handling og evaluering henger nøye sammen. Helt sentralt i en slik arbeidsform står et ønske om å skape involvering og forbedring på et definert problemområde, via intervensjon,. Forskeren blir dermed en involvert part i en endringsprosess sammen med de andre deltakerne (Reason & Bradbury 2001). Stringer (1996) beskriver aksjonsforskningens sykliske prosess ved hjelp av ordene ”look, think, act”: Et problem defineres, mulige løsninger diskuteres og omsettes i handlinger. Disse handlingene gir så opphav til nye situasjoner, som vurderes, evalueres og omsettes i nye handlinger. Vektlegging av *deltakertyring* har i tillegg vært sentral i arbeidet med ressursuker. Tankegang og teknikker hentet fra ”Participatory Learning and Action (PLA)” (Pretty et al 1995, Aune, Foss & Skåra 2001) har vært anvendt på ulike nivå i de ulike utviklingsprosessene.

Følgende punkter oppsummerer ressursukemodellens bakgrunn og faglige forankring:

- Lokal videreføring av det statlige informasjonsprosjektet ”Barn i bevegelse”(1996-98)
- Videreføring av prosjektet ”Evaluering av motorisk screening av 6-åringer i Stavanger kommune” (Iversen 1997) i form av en bredere tverrfaglig tilnærming
- Vektlegging av prinsipper og teknikker hentet fra deltakerstyrt aksjonsforskning og PLA

3. Utvikling av tverrfaglige ressursuker i Vesterålen og Lødingen

Basert på erfaringene fra Stavanger, tok PP-tjenesten i Vesterålen og Lødingen høsten 2000 kontakt med Regionalt Kompetansekontor og drøftet mulighetene for å sette igang et tverrfaglig prosjekt hvor hensikten var å bygge opp teoretisk og praktisk kompetanse i skolen og hos aktuelle samarbeidspartnere. Leder av fysio-og ergoterapitjenesten i Hadsel kommune deltok i den innledende planleggingsfasen som representant for helsetjenestene. I tillegg deltok prosjektleder fra Stavangers 3-årige prosjekt i planleggingen.

3.1 Pilotprosjektet i Hadsel kommune skoleåret 2001/2002

For å sikre best mulig lokal tilpasning ble det først gjennomført et pilotprosjekt ved Stokmarknes skole i Hadsel kommune. Forprosjektet hadde tre faser: En forberedende fase i forkant av ressursuken (vår 2001), planlegging og gjennomføring av selve ressursuken (høst 2002) , og oppfølging i etterkant av ressursuken (høst 2001/vår 2002). Et større hovedprosjekt som omfatter hele regionen ble så planlagt basert på forprosjektets erfaringer

3.2. Målsettinger og deltakere i pilotprosjektet

Følgende målsettinger ble formulert av pilotprosjektets styringsgruppe:

- Prosjektet skal bidra til å skape en best mulig skolehverdag for alle elevene, men med særlig fokus på barn med behov for ekstra tilrettelegging og oppfølging
- Prosjektet skal bidra til å videreutvikle tverrfaglig/tverretattlig samarbeid med særlig fokus på å gi barn en best mulig skolestart
- Prosjektet skal bidra til kompetanseoppbygging lokalt samt etablering av kompetansenettverk regionalt

Som en ser av målsettingene har prosjektet fire sentrale fokus: Et helsefremmende/primært forebyggende fokus rettet mot hele gruppen barn, et sekundært forebyggende fokus for best mulig å ivareta enkelt-barn som trenger det, et systemrettet

fokus i form av videreutvikling av tverrfaglig/tverretatlig samarbeid, og nok et systemrettet fokus hvor lokal og regional kompetanseoppbygging spesifikt løftes frem. Hovedmålsettingene ble konkretisert i følgende under-målsettinger:

- Barnas ressurser og behov skal kartlegges tverrfaglig med tanke på individuelt tilpasset opplæring
- Kartleggingen skal videreføres i konkrete tiltaksplaner for de elevene som har behov for dette
- Effektive kartlegging- og tiltakskjeder skal etableres lokalt og regionalt
- Mest mulig kompetanse nærmest mulig barnet etterstrebes i form av praktisk og teoretisk kompetanseoppbygging lokalt
- Gjennomføring av prosjektet skal medvirke til kompetanseheving hos deltakerne på følgende områder:
 1. Forebyggende/helsefremmende arbeid for barn i 1.klasse
 2. Kartlegging og tiltak for barn med ADHD, DCD og andre sammensatte vansker
 3. Tverrfaglig/tverretatlig samarbeid
 4. Deltakerforankret prosjektarbeid

Pilotprosjektets deltakere var fra skolens side pedagogisk personell tilknyttet 1.klasse, og skolens inspektør. Eksterne fagpersoner som deltok var fysio- og ergoterapeut, logoped og PP-tjenesten. Prosjektgruppen hadde i tillegg to eksterne medarbeidere knyttet til Universitetet i Bergen som støttespillere (faglig bakgrunn som henholdsvis fysioterapeut og psykolog). Pilotprosjektet ble administrert fra PP-tjenesten i Vesterålen og Lødingen.

3.3. Pilotprosjektets innhold og struktur

Som tidligere nevnt, var pilotprosjektet bygget opp i tre faser.

Den første fasen bestod av forankring av prosjektet hos de ulike deltakerne i form av informasjon, i første omgang gitt av inspektør til pedagogisk personell i 1.klasse, fra leder av fysio- og ergoterapitjenesten til egen seksjon, fra ansvarlig i PP-tjenesten til interne medarbeidere. Alle de tre nevnte lederne satt i pilotprosjektets styringsgruppe, og hadde dermed god kjennskap til prosjektet.

I mars 2001 ble det avholdt en 2 dagers work-shop hvor alle prosjektdeltakerne møttes. Work-shopens innhold bestod av introduksjon av ressursukemodellen samt forelesninger/kasuistikker/diskusjoner i forhold til barn med særlig behov for oppfølging. Gruppen begynte dessuten å utarbeide en observasjonsguide som var ment som et

hjelperedskap under selve ressursuken. I etterkant av samlingen arbeidet mindre grupper videre med observasjonsguidens ulike deler, før guiden igjen ble drøftet i gruppen tidlig om høsten, før oppstart av ressursuken.

De eksterne medarbeiderne med tilknytning til Universitetet i Bergen ledet work-shopen, og fungerte i tillegg som ressurspersoner i forhold til kunnskapsformidling rundt temaet barn med særlig behov for oppfølging. Selv om deler av opplegget for de to dagene bar preg av forelesninger, ble det aktivt forsøkt å involvere deltakerne i form av kasuistikker og gruppediskusjoner.

Pilotprosjektets *andre fase* bestod av planlegging og gjennomføring av selve ressursuken for 2 førsteklasse ved Stokmarknes skole. Det ble avholdt et felles planleggingsmøte i august 2001. Observasjonsguiden ble gjennomgått og kommentert av gruppen, i tillegg til at innholdet i selve ressursuken ble planlagt. Gruppen ble enig om i all hovedsak å beholde 1. klasses vanlige ukestruktur. Det ble i tillegg introdusert noen aktiviteter ledet av deltakerne i fysio- og ergoterapiseksjonen (opplegg i gym, aktiviteter under utedag). Ressursuken ble gjennomført i oktober 2001. De eksterne fagpersonene (logoped, 2 fysioterapeuter, ergoterapeut og 2 personer fra PP-tjenesten) deltok som planlagt under ukens aktiviteter. Ikke alle fagpersonene var tilstede hele tiden, men prøvde å tilbringe så mye tid som mulig i klassene i løpet av ressursuken.

Ressursuken ble umiddelbart etterpå evaluert av deltakerne i fellesskap, og planer ble lagt for videre oppfølging.

Et par uker senere ble en ytterligere evaluering foretatt ved hjelp av prosjektets eksterne medarbeidere.

Pilotprosjektets *tredje fase* besto av oppfølging i etterkant av ressursuken. Oppfølgingen bestod av generelle tiltak rettet mot hele gruppen barn, og individuell oppfølging av enkelt-barn. Det ble også gitt oppfølging i form av lokale kurs holdt av PP-tjeneste og fysio- og ergoterapiseksjonen. Siste fase ble evaluert ved skoleårets slutt i form av en felles evaluering hvor representanter for samtlige aktører var tilstede.

3.4. Evaluering av pilotprosjektets ulike faser

Fase 1: Samarbeid og kompetanseoppbygging i forkant av ressursuken

- Introduksjon til prosjektet i form av tverrfaglig work-shop ble evaluert positivt av samtlige. Denne bidro til å skape en felles forståelsesramme, både for selve prosjektet og for hvordan man best mulig kan ivareta barn med behov for ekstra tilrettelegging i skolen tverrfaglig. I tillegg ble det tverrfaglige teamet kjent med hverandre.
- Et annet moment som ble fremhevet fra planleggingsfasen var teamets prosess ved å utarbeide en felles observasjonsguide til bruk under ressursuken. Sett i etterkant påpekte flere at utarbeidelses-prosessen hadde vært langt viktigere enn bruk av guiden under selve ressursuken.

Fase 2: Innhold og gjennomføring av ressursuken 15 – 19 oktober, 2001

- Det totale inntrykket fra gjennomføringen var positivt. Eksterne fagpersoner fremhevet at det var en annerledes uke som hadde gitt ny innsikt i skolehverdagen
- Lærerne savnet andre fagpersoner ved oppsummerende møte etter skoletid, og under evalueringen var deltakerne enige om at slike møter bør holdes minst 2 dager i løpet av ressursuken, hvis mulig daglig.
- Fysio- og ergoterapiseksjonen opplevde at de må skape bedre observasjonssettinger for å få observert motorikk mer spesifikt.
- Enighet i gruppen om at lærerne må være sentrale i gjennomføring av uken, men at eksterne deltakere tar ansvar for enkelte element i ukas opplegg. Det ble også poengtert at det var vesentlig å holde fast på vanlig ukestruktur, selv om noen nye momenter kom til.
- Økt antall personer rundt barna ble i praksis ikke opplevd som et problem (sannsynligvis grunnet vanlig ukestruktur og ledelse). Lærerne opplevde at barna oppførte seg som de pleide.
- Noe ekstra press på lærerne å bli "observert" av andre fagpersoner (ikke nødvendigvis negativt, hadde tverrfaglig oppsummering i etterkant av dagen blitt gjennomført mente lærerne at det tvert i mot kunne gitt verdifull læring).

- Observatørrollen: De eksterne ressurspersonene kan delta aktivt i mange situasjoner (garderobe, ute etc), og lærerne trakk frem at belastningen på dem ble mindre i ressursuken i de daglige, praktiske situasjonene.
- Som et ledd i støttende teoretisk kompetanseoppbygging ønsket lærerne seg mer kunnskap om normal motorisk utvikling, idéer til fysisk aktivitet i 1. klasse, og mer kunnskap om barn med sosio-emosjonelle vansker/ADHD.

Fase 3: Oppfølging i etterkant av ressursuken

- Enighet i gruppen om at ressursuken hadde bidratt til raskere og bedre koordinert oppfølging av barn som hadde behov for dette.
- Lærerne opplevde at de hadde fått hjelp og bedre innsikt i hvordan best mulig forholde seg til barna som gruppe (piloprosjektets 1. klasse kull bestod av to store og nokså krevende klasser).
- Lærerne evaluerte oppfølging i form av lokale kurs i forhold til ønskede emner som svært positivt.
- Inspektør fremhevet at ressursuken hadde bidratt til et bedre samarbeid med deltakende eksterne aktører, også i forhold til andre saker ved skolen. Alle deltakerne fremhevet at terskelen for kontakt var blitt lavere, og at bedre relasjoner også har verdi i form av økt innsikt i hverandres kompetanse.
- Viktigheten av god tverrfaglig planlegging og organisering ble fremhevet, samt viktigheten av forankring hos skolens ledelse og skolens lærere i 1. klasse. Viktigheten av at de ulike deltakergruppene diskuterer og avklarer tidsbruk på forhånd ble også poengtert. Gjennomføring av ressursuker, samt oppfølging, er ressurskrevende i form av tid, og innebærer at eksterne deltakere må ta hensyn til dette ved årsplanlegging.

3.5. Oppsummering av evaluering av hele pilotprosjektet:

Samlet kan evalueringene av pilotprosjektets ulike faser oppsummeres i følgende hovedpunkter:

1) Økt kunnskap

- Økt innsikt og nærmere tilknytning til skolehverdagen (eksterne fagpersoner)
- Økt innsikt i forhold til barn med spesielle problemer
- Økt innsikt i forhold til normalutvikling / observasjon
- Økt innsikt i hverandres kompetanse

2) Bedret samarbeid / relasjoner

- Nærmere relasjoner og lavere terskel for kontakt
- Gjensidig læring av hverandre

3) Bedre oppfølging

- Raskere og mer koordinert oppfølging av enkelt-barn. Ressursuken ble vurdert som verdifull både for barn som allerede hadde ekstra tiltak og for ”nye” barn som så ut til trenge en eller annen form for ekstra tilrettelegging.
- God innsikt i barnas daglige miljø gir mer presis oppfølging. Dette gjelder både gruppetiltak og individuelle tiltak.
- Praktisk tverrfaglig samarbeid i barnets daglige miljø gir trygghet for lærerne i forhold til hva slags oppfølging som er nødvendig (f.eks. skal barnet henvises eller skal en avvente).

4.) Viktige variabler for å få til en god gjennomføring

- Deltakerforankring i form av informasjon og tverrfaglig arbeid i forkant viktig
- God organisering av planmøter, selve ressursuken, samt evalueringsmøter – krever forankring hos ledelsen både i skolen og hos eksterne samarbeidspartnere
- Avklaring av ressursbruk i forkant, gjennomføring krever ressurser i form av tid, en slik avklaring er særlig viktig for eksterne deltakere

3.6. Pilotprosjektets konklusjon

Med basis i pilotgruppens evaluering av gjennomføring av tverrfaglige ressursuker i

1. klasse anbefalte gruppen en videreføring i form av et større hovedprosjekt med spredning til andre kommuner i regionen. Videreføringen ble foreslått i to deler:

- Del 1) Tverrfaglige ressursuker gjennomføres ved 1 skole per kommune (alle skoler i Hadsel kommune) skoleåret 2002/2003
- Del 2) Spredning til øvrige skoler i kommunene på en måte som er best mulig tilpasset lokale forhold fra skoleåret 2003/2004

4. Gjennomføring av hovedprosjektets del 1:

4.1. Forankringsfase våren 2002

Hovedprosjektets første fase startet i januar 2002. Styringsgruppen gjennomførte da planlegging av hovedprosjektets del 1. Forprosjektets to eksterne medarbeiderne med tilknytning til UiB, ble også knyttet til det videre arbeidet med hovedprosjektet, Synnøve Iversen prosjektleder og Bjørn Ellertsen som konsulent for PP-tjenesten i Vesterålen og Lødingen. Fra PP-tjenesten har i tillegg Svein Roar Jacobsen fungert som prosjektansvarlig og koordinator. Hovedprosjektets styringsgruppe består i tillegg til de tre nevnte av Theodor Lind, RKK, Gjertrud Holdo, skolekontoret Hadsel og Ann Britt Bastesen, leder fysio-og ergoterapiseksjonen, Hadsel.

Informasjon om prosjektet ble sendt til regionens kommuner, og de ble invitert til deltakelse. I Hadsel kommune ble det bestemt at ressursuker skulle gjennomføres på samtlige skoler. Sortland, Bø, Lødingen og Øksnes kommune ønsket å delta i prosjektet, mens Andøy kommune takket nei til deltakelse. I denne fasen innebar deltakelse i prosjektet gjennomføring av en tverrfaglig ressursuke ved en utvalgt skole i hver kommune (2 i Sortland). Valg av skole ble avgjort lokalt.

Pilotprosjektets oppbygging med en forberedende del i form av en to-dagers tverrfaglig work-shop ble valgt som prosjektets praktiske start-punkt. RKK påtok seg ansvaret for arrangementet, som ble ledet av prosjektleder og PP-tjenestens eksterne konsulent. Oppstarts-seminaret ble avholdt på Stokmarknes i mai, 2002. I tillegg til PP-tjenesten deltok samtlige prosjektkommuner med representanter fra helsetjenester og prosjektskoler. Seminaret var lagt opp som et kombinert informasjons- og arbeidsseminar. Ressursukemodellen som arbeidsform ble gjennomgått, i tillegg til gjennomgang av praksis-eksempler knyttet til barn med behov for ekstra tilrettelegging i

skolen. Det ble også arbeidet i lokale grupper, og lokale tverrfaglige prosjektteam ble dannet. Flere av teamene fikk også begynt planlegging av tidspunkt og innhold for høstens ressursuke.

Prosjektfokus og målsettinger utarbeidet under forprosjektet ble beholdt.

I perioden etter seminaret og frem mot ressursukene om høsten sendte prosjektleder ut aktuelt materiell til deltakerne via E-mail. Prosjektdeltakerne ble også oppfordret til å ta kontakt ved behov for ytterligere informasjon.

4.2. Gjennomføring av tverrfaglige ressursuker høsten 2002.

Tverrfaglige ressursuker ble gjennomført ved samtlige projektskoler høsten 2002.

Følgende skoler deltok: Stokmarknes, Melbu, Sandnes, Innlandet og Strønstad skoler i Hadsel kommune, Lamarka og Strand skoler i Sortland, Eidet skole i Bø, Lødingen barneskole i Lødingen og Myre skole i Øksnes.

4.3 Evaluering av ressursukenes gjennomføring og verdi

Evaluering av arbeidet ble gjort på følgende måte:

Det ble foretatt lokal evaluering i etterkant av ressursuka av det tverrfaglige teamet knyttet til hver enkelt skole. Hvert team sendte så en evalueringsrapport til prosjektleder som har samlet og sammenfattet disse. I november inviterte RKK og styringsgruppen til et felles evaluerings- og tiltaksseminar. 34 personer deltok, og samtlige projektskoler og eksterne faggrupper var representert. Dette seminaret er også oppsummert skriftlig av prosjektleder. I mai 2003 foretok prosjektets eksterne medarbeidere og prosjektansvarlig i PP-tjenesten lokale evalueringer ved projektskolene med særlig fokus på oppfølging og tiltak i etterkant av ressursukene. Følgende samlede evaluering bygger på det nevnte totale evalueringsmaterialet.

4.3.1. Evaluering av praktisk gjennomføring av ressursukene:

- *Struktur, innhold, deltakere og deltakernes roller:*

Skolene valgte i all hovedsak å beholde 1. klassenes grunnstruktur, og la så i tillegg inn noen spesielle aktiviteter alt etter hvilket tema som var valgt lokalt. Som eksempler på tema fra ressursukene kan ”maten vår” (Lødingen skole), ”sansene våre” (Melbu skole)

og ”kropp og bevegelse” (Eidet skole) nevnes. Eksterne deltakere gikk i løpet av ressursuka inn som *deltakende observatører* sammen med pedagogisk personell. En slik rolle problematiseres i relativt liten grad i evalueringene, men det understrekes at deltakeraspektet er vesentlig. Hvis observatørrollen får et mer passivt preg, fremheves dette som mindre positivt. Ved flere skoler tok de eksterne fagpersonene ansvar for en aktivitet hver. Fysio- og ergoterapeuter har i stor grad bidratt med innhold til gymtimer/uteaktiviteter/finmotoriske aktiviteter. I noen av evalueringene kommer det frem at lærerne kunne ønsket seg noe mer tid og mulighet til *ikke* å lede aktivitetene og dermed få bedre anledning til å observere.

P.g.a. sykdom deltok ikke fysio- og ergoterapeuter i ressursuka i Sortland. Dette evalueres som et klart savn. Ved de skolene hvor helsesøster ikke har deltatt, løftes en slik deltakelse frem som et ønske. Tilgang på logoped under ressursuka fremheves også som viktig, og en skole hadde via PP-tjenesten fått ”leid” inn dette spesielt under ressursuka. I Lødingen ble skoletannlege trukket inn i forhold til tema, noe som ble evaluert positivt. Personell fra SFO har i varierende grad deltatt på deler av opplegget. Der de har vært med evalueres dette som positivt, mens andre poengterer at de ønsker dette i fremtiden.

Ved de minste skolene i Hadsel kommune ble opplegget tilpasset i form av at eksterne fagpersoner ikke deltok hele uka, men noen avtalte dager.

Eksternt personell som deltok i Hadsel, hvor det ble gjennomført ressursuker ved samtlige skoler, poengterer at det går mye tid med til gjennomføring. Mest mulig hensiktsmessig tidsbruk må derfor drøftes og avklares internt i PP-tjenesten og fysio-ergoterapiseksjonen til neste år.

En skole påpekte at enkelte barn ble urolige av å ha flere nye personer inne i klassen. Flere andre skoler kommenterte at barna raskt og naturlig inkluderte de eksterne personene, ”de ble en del av gruppen”. De eksterne fagpersonene evaluerte gjennomgående samværet med barna som svært positivt og lærerrikt.

Flere av de lokale evalueringene løfter frem at observasjonssituasjoner kunne vært bedre planlagt, og at en må arbeide videre med å finne mest mulig hensiktsmessige aktiviteter for observasjon. I evalueringene diskuteres det også om *hvem som skal være tilstede når*, og hvor mye samtidig tilstedeværelse som er nødvendig, et moment som må sees i

sammenheng med tilgang på eksterne ressurser. Lokale refleksjoner og tilpasninger er her nødvendig.

- *Viktige organisatoriske aspekter:*

Basert på evalueringene virker det som om ressursuka har vært godt forankret hos skolenes ledelse, noe som løftes frem som vesentlig. Større involvering fra ledelse etterlyses i ett tilfelle. Arbeidet har vært svært godt planlagt og koordinert ved de enkelte skoler og ved en skole var lærerressurser avsatt spesifikt til koordinering. Ved alle skolene en representant fra skolen fungert som team-koordinator.

Ved noen skoler ble ressursuka plottet inn allerede før sommeren hvilket evalueres som positivt. Et par skoler poengterer at uka skulle vært plottet inn på et tidligere tidspunkt.

De fleste skolene har hatt to oppfølgende møter i etterkant av ressursuka, noen har opplevd at det var nok med ett (virker avhengig av skolestørrelse og elevgruppe)

Ved sluttevaluering i mai poengterte flere skoler at 1-2 oppfølgingsmøter bør holdes i siste halvår av skoleåret, med særlig fokus på å sikre overgang til 2.klasse for barn med behov for ekstra tilrettelegging. Evaluering av generelle oppfølgingstiltak er et annet viktig aspekt som må følges opp. Flere team hadde på eget initiativ avtalt og gjennomført slike møter.

4.3.2. Evaluering av ressursukenes verdi:

- *Forebyggende/helsefremmende verdi og verdi som tverrfaglig/tverretattlig samarbeidsform*

Et viktig moment i evalueringene er poengteringen av at ressursuke-arbeidet *skaper støtte og trygghet i forhold til egne faglige vurderinger*. Særlig lærerne fremhever dette, de ser ut til å oppleve at de får hjelp i løpet av uka både på gruppenivå og i forhold til enkeltelever. Evalueringene løfter også frem at ressursuka gir en mulighet til å *fange opp problemstillinger på et tidlig tidspunkt*, både på gruppe- og individuelt nivå, og dermed forebygge problemer. Dette momentet ble ytterligere forsterket under sluttevaluering i mai. En gjennomgående konklusjon var at en del barn hadde fått hjelp via veiledning av pedagogisk personell som et resultat av ressursuke-arbeidet, uten at barna var blitt

henvist. For noen barn så tiltak via veiledning ut til å være nok, mens en i andre tilfeller så an utviklingen.

Samtlige lokale rapporter og samtlige samtaler under lokal sluttevaluering fremhever at arbeidet med ressursuker skaper *nærmere relasjoner mellom ulike faggrupper*. Dette bidrar på sin side til at *terskelen for kontakt med hverandre blir lavere*. Deltakerne får også økt kjennskap til systemet, og henvendelser kan dermed både skje raskere og være mer presise. ”Vi lærer av hverandre” er en annen uttalelse som går igjen i litt ulike formuleringer. Det å være ute i praksisfeltet sammen bidrar til at en får *bedre kjennskap til hverandres kompetanse*. Eksterne fagpersoner fremhever bl.a. at de har fått en helt annen innsikt i hva som kreves av pedagogisk personell i en travel hverdag. God kjennskap til barnas daglige miljø oppleves av eksterne personer å gi økt nærhet til problemstillingene, samt skape både mer helhetlige og mer presise tiltak.

Eksterne fagpersoner fremhever også at det å ha en annen rolle enn den de vanligvis har oppleves som positivt. Å komme inn på en helt ny arena er imidlertid også krevende, og har vist seg å kreve godt forarbeid i form av informasjon, deltakerforankring og utarbeiding av hjelperedskaper som f.eks. observasjonsguide.

Flere skoler fremhever at ressursuke-arbeidet har gitt *verdifulle innspill og idéer til videre arbeid med fysisk miljø både ute og inne*, i tillegg til en økt bevissthet rundt viktigheten av *fysisk aktivitet og bevegelse*. Et eksempel er Myre skole hvor lærerne startet en bevegelses-gruppe i Øksneshallen for alle 1.klassingene en klokke time p.r. uke. Senere har fysioterapeut blitt involvert i dette arbeidet. Tiltaket ble svært positivt evaluert, og leie av idrettshallen ønskes fast for 1.klasse. I Sortland kommune hvor fysio- og ergoterapeutene ikke fikk anledning til å delta, fremheves savnet av disse yrkesgruppene sterkt.

Ressursuka som mulighet til å fokusere på *psykisk helse og klassemiljø* fremheves også, og flere skoler nevner at lærerne har opplevd det som positivt å få feedback og innspill i forhold til hvordan tilrettelegge både for grupper og enkelte elever. Ved sluttevalueringene i mai fremhever flere skoler verdien av oppfølging på dette området, hvor PP-tjenesten har vært sentrale bidragsytere.

Logoped har vært involvert også i oppfølgingen etter ressursukene ved de fleste skolene, og et par skoler har arbeidet med språkstimulering på gruppenivå med svært gode erfaringer.

Ved de fleste skolene har også helsesøster vært en viktig del av teamet under ressursuka, og har flere steder også bidratt aktivt i oppfølgingsarbeidet. Under selve ressursuka har helsesøster gitt tilpasset helseopplysning til barna i forhold til emner som kosthold, sykdom, hygiene/påkledning. Helsesøster deltok ikke i arbeidet i Hadsel kommune, og under sluttevalueringene påpekte flere av skolene i Hadsel at de håpet på deltakelse til neste år.

I mars ble det avholdt kurs i skrivedans metoden, og samtlige skoler var i gang med dette arbeidet i en eller annen form under sluttevaluering i mai. Flere skoler hadde allerede startet med dette arbeidet før selve kurset. Tilbakemeldingene var svært positive, både vedrørende kurs og nytteverdi av opplegget i skolen.

De små prosjektskolene påpeker at ressursukearbeidet gir gode tverrfaglige muligheter også i forhold til eldre elever enn 1.klasse. Ved flere prosjektskoler var 1.klasse sammen med 2.klasse som dermed også dro nytte av arbeidet, og ved de aller minste skolene gir ressursuka en anledning til felles observasjon/tverrfaglig deltakelse også i forhold til større barn ved behov.

- *Verdi i forhold til enkelt-barn*

I evalueringene fremheves det at det er lettere for fagpersoner å se *helhet/hele barnet* når en er sammen med barnet i dets *naturlige miljø*. Støtten fra andre fagpersoner oppleves som særlig viktig når en er usikker på hva slags videre oppfølging et barn trenger. Det å se barnet i en rekke ulike situasjoner, bidrar også til at det er lettere å *fokusere på barnets ressurs-sider*. Lærerne opplever at de får hjelp og støtte til å *synliggjøre behov for ekstra tilrettelegging og oppfølging*. Den tverrfaglige bredden i ressursuke-arbeidet gjør det også *lettere å prioritere tiltak* der problemene er omfattende og sammensatte.

Henvisninger blir mer målrettede, og sendt dit de skal. Det fremheves også som en fordel at de barna som henvises videre allerede kjenner eksterne fagpersoner som de skal forholde seg til videre, og at barnet knytter positive opplevelser fra ressursuka til disse

personene. *Deltakende* observasjon fremheves dessuten som en hjelp til å skape et positivt miljø rundt kartlegging av barnets ressurser og vansker.

For barn som har vært i kontakt med eksterne fagpersoner i førskolealder, og som allerede har et tilpasset opplegg i skolen, gir ressursuka gode muligheter til raskt å komme i gang med et godt tverrfaglig samarbeid ved skolestart. Ressursuka kan dermed fungere som en *kvalitetssikring* av opplegg rundt disse barna.

Flere fremhever også at ressursuka gir en mulighet til å fokusere på de ”usynlige” barna som ellers lett kan bli oversett/kan gå lenge før de får nødvendig hjelp.

Ved sluttevalueringene i mai uttrykte prosjektskolene at de i all hovedsak var svært fornøyd med oppfølging i forhold til enkelt-barn. De ulike eksterne team-deltakerne hadde gjennomført oppfølging som planlagt og avtalt. Alle skolene uttrykte imidlertid generell bekymring for ressursituasjonen i skolen, og var redd for forverring av muligheter til å følge opp tiltak innad i skolen.

4.4. Viktige utfordringer:

Evalueringene har i tillegg til å løfte frem *praktiske sider og opplevd verdi* av ressursuke-arbeidet også satt søkelyset på viktige *utfordringer og forbedringsmuligheter*. Det er vesentlig å fokusere på disse med tanke på eventuell videre implementering ved flere skoler i prosjektkommunene.

Noe av det som ble løftet sterkest frem på evalueringsseminaret, var viktigheten av at det finnes tilgjengelige *ressurser til oppfølgingsarbeidet* i etterkant av ressursuka. Et annet sentralt moment som henger nøye sammen med dette, og som allerede er nevnt, er *tidsbruk*. Å gjennomføre ressursuker samt følge disse opp, krever tid og påvirker både prioritering og organisering av andre arbeidsoppgaver. Dette ble særlig tydelig for eksternt fagpersonell i Hadsel kommune, hvor det ble gjennomført ressursuker på samtlige skoler. Manglende fysioterapiressurser i har vært et problem i Sortland..

Fysioterapeutene er her annerledes organisert enn i de andre kommunene, og har mindre praktiske muligheter til å delta i arbeidet, selv om de ønsker dette. Også Bø manglet fysioterapeut i oppfølgingsfasen, mens helsesøster ikke har deltatt i Hadsel.

Å sikre god informasjonsflyt til deltakerne og foreldre fremheves som en viktig tredje utfordring. Selv om de aller fleste team har beskrevet at dette i all hovedsak har fungert

bra i årets prosess, løftes det samtidig frem forslag til forbedringer. Flere skoler gjennomførte foreldremøter i etterkant av ressursukene, noe som evalueres positivt. Flere skoler ønsker også økt inkludering av foreldrene i arbeidet. Viktigheten av god ledelsesforankring samt tydeliggjøring av koordineringsansvar påpekes som sentrale momenter for å sikre god informasjonsflyt.

På evalueringsseminaret og i de lokale rapportene løftes det også frem flere utfordringer knyttet til det *praktiske arbeidet under selve ressursukene*. Selv om de aller fleste barna ser ut til raskt å inkludere nye voksne i sin skolehverdag, er det viktig å være oppmerksom og ta hensyn til individuelle variasjoner.

Selv om flere løftet frem ressursukene som en mulighet til å se barns ressurser, blir dette også pekt på som en utfordring, særlig i forhold til barn som av en eller annen grunn trenger ekstra tilrettelegging. En videreutvikling av *å skape gode situasjoner for deltakende observasjon* fremheves dessuten av flere. Det er en utfordring å finne aktiviteter som naturlig inneholder sensitive elementer i forhold til det å kunne vurdere ulike sider ved funksjon og samspill. *Ansvarsfordeling* for praktisk gjennomføring er et annet moment som trekkes frem. Det fremheves som viktig at teamet finner frem til en god balanse mellom ansvar/deltakelse i aktiviteter som bidrar til at alle deltakerne får anledning til å observere. Dette poengteres særlig av pedagogisk personell.

I et par tilfeller oppstod det lengre sykdomsforfall under selve ressursuken, og som en kommentar til dette påpeker deltakerne at hvis det er mulig å ta høyde for dette under planlegging, bør det gjøres. Et annet moment som er viktig i en planleggingsfase, og som teamene i varierende grad var fornøyd med i år, var gjennomføring av daglige, tverrfaglige oppsummeringer/diskusjoner under selve ressursuken.

Under de lokale sluttevalueringene i mai ble det i alle kommunene diskutert muligheter for videreføring også til neste år og til nye skoler. For å få til dette, påpeker mange behovet for opprettelse av en form for styringsgruppe i hver enkelt kommune. Dette vil særlig være viktig i større kommuner, hvor gjennomføring av ressursuker må samkjøres for best mulig å utnytte de eksisterende ressurser. En viss sentral styring gir også bedre muligheter til felles kompetanseoppbygging og felles valgte tema og satsningsområder, både kommunalt og regionalt.

Hospitering som en del av ressursuka ble drøftet i mai ved alle prosjektskolene, og ble svært positivt mottatt. En mulighet til neste år er å gjennomføre 4 dagers ressursuke, mens den femte dagen brukes til hospitering ved en annen skole.

4.5. Regional teoretisk kompetanseoppbygging

Som en del av ressursuke-arbeidet har følgende regionale kurs/seminar blitt avholdt i perioden mars 2002 – mars 2003:

- To dagers tverrfaglig work-shop med fokus på ressursukemodellen og tverrfaglig kartlegging av barn med spesielle behov for tilrettelegging
- To dagers WISC-R kurs for personell i PP-tjenesten
- To dagers kurs for fysio- og ergoterapeuter med fokus på kartlegging og tiltak for barn med DCD, ADHD og andre motoriske vansker
- En dags tverrfaglig evalueringsseminar med fokus på gjennomføring og oppfølging av ressursukene
- En dags tverrfaglig kurs i ”Skrivedans” metoden

Ved evalueringsseminaret i november og sluttevaluering i mai fremkom i tillegg følgende ønsker for videre regional kompetanseoppbygging:

Ønsker/behov i forhold til regional kompetanseoppbygging:

- Kurs i normal motorisk utvikling og tilrettelegging for fysisk aktivitet (gjennomføres september 2003)
- Språk - bevisstgjøring av lyd-produksjon
- Innsikt og gjennomgang av materiell for begrepsinnlæring hos de minste
- Lage nettverk av 1. klasselærere slik at en kan utveksle idéer/opplegg, eventuelt hospitere hos hverandre
- Fokus på lese/skriveopplæring – øke kompetanse i forhold til dette feltet
- Innføring i pedagogikk basert på flerintelligensteori
- Fokus på matematikk innlæring

4.6. Konklusjon:

Seminar-deltakerne på evalueringsseminaret ga entydig uttrykk for at de ønsket at den innledende delen av hovedprosjektet videreføres også neste skoleår. Dette understøttes av konklusjonene i de lokale evalueringsrapportene og rapportering under de lokale sluttevalueringene i mai. Det fremheves imidlertid som viktig at en slik videreføring gis en god struktur tilpasset ressurser og organisering av tjenester i de enkelte prosjektkommunene.

Det tverrfaglige ressursuke-arbeidet ser ut til å ha bidratt til bedre tverrfaglig samarbeid i form av nærmere relasjoner og gjensidig læring av hverandre. Arbeidsformen gir gode muligheter til å jobbe helsefremmende/forebyggende i forhold til utvalgte tema, samtidig som enkelt-barn kan ivaretas i en praktisk, tverrfaglig kontekst. Gode strukturelle og organisatoriske rammer rundt arbeidet ser ut til å ha en sentral betydning, i tillegg til en verdiforankring både hos ledelse i skolen og ledere for de eksterne faggrupper, og hos alle de andre deltakerne.

Lokal tilpasning av arbeidet er avgjørende, samtidig som det er viktig å bygge opp et regionalt nettverk som kan fungere som et ”kunnskaps- og diskusjonsforum” .

Kombinasjonen av praktisk gjennomføring av ressursuker og støttende teoretisk kompetanseoppbygging i form av deltakelse på kurs og seminarer ser ut til å gi en gjensidig støttende læringseffekt.

Alle de deltakende prosjektteamene har idéer til forbedringer og videreutvikling av arbeidsformen, og disse må vektlegges i en eventuell videreføring av arbeidet.

Referanseliste:

Aune, L., Foss, N. & Skåra, B.: "*Fellesskap for utvikling. PLA – medvirkning i praksis.*" Kommuneforlaget, 2001.

Gjærum, B. & Ellertsen, B.: "*Hjerne og Atferd. Uviklingsforstyrrelser hos barn og unge i et nevrobiologisk perspektiv – et skritt videre.*" Gyldendal Norsk Forlag, 2002.

Hart, E. & Bond, M.: "*Action research for health and social care. A guide to practice.*" Open University Press, Buckingham, Philadelphia, 1995.

Iversen, S.: "*Evaluering av motorisk screening for 6-åringer i Stavanger kommune. En etterundersøkelse.*" Rapport, Stavanger kommune, Hundvåg helse- og sosialdistrikt, 1997.

Iversen, S.: "*Tverrfaglige ressursker for 1.klasse med fokus på bevegelse.*" Rapport, Stavanger kommune, Madla helse- og sosialdistrikt, 1999.

Pretty, J. et al.: "*Participatory Learning and Action. A trainer's guide.*" International Institute for Environment and Development, Participatory Methodology Series, London, 1995.

Reason, P. & Bradbury, H.: "*Handbook of Action Research. Participatory Inquiry & Practice.*" Sage Publications, 2001.

Stringer, E.T.: "*Action Research. A Handbook for Practitioners.*" Sage Publications, 1996.

